

УДК 1(091).128

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.49.20>

ПРОБЛЕМА СМЕРТІ ТА БЕЗСМЕРТЯ У ФІЛОСОФСЬКІЙ КАЗЦІ ОСКАРА ВАЙЛДА «РИБАЛКА ТА ЙОГО ДУША»

Олена Титаренко

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова,
факультет іноземної філології, кафедра англійської філології
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна*

У статті проаналізовано проблему смерті та безсмертя особистості у філософській казці Оскара Вайлда «Рибалка та його душа» в контексті метаантропологічної методології Н. Хамітова, – вченні про буденне, граничне та метаграничне буття.

Проблему смерті та безсмертя аналізують такі філософи як Ф. Ніцше, А. Камю, М. Хайдеггер, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс.

Серед українських вчених цю проблему досліджують О. Добродум, С. Крилова, Т. Кушерев, Н. Терлецька, Л. Титаренко, Н. Хамітов та ін.

Автор цієї статті намагається дати відповідь на питання: чи може людина переживати безсмертя без кохання, і яке місце займає кохання в процесі набуття віри в безсмертя людської особистості? Відповіді на ці питання допомагає аналіз філософського твору «Рибалка та його душа» Оскара Вайлда.

В сюжеті казки Рибалка закохується в Русалку, яка не відповідає йому взаємністю, бо в чоловіка є душа. Тому Рибалка починає шукати спосіб, як продати свою душу та позбутися неї. Він йде до священника, до купців, але його ніхто не розуміє, – всі відмовляються йому допомогти. Рибалка вирішує звернутися до Чаклунки, що вчить його, як позбутися своєї душі. Коли він намагається позбавитися від душі, вона просить цього не робити, – він же не слухає і прогання її від себе.

Три роки душа приходила до Рибалки, але лише на третій рік вона спокусила Рибалку жіночою красою, – у його Русалки не було ніг, і чоловік з'єднався з душею заради того, щоб подивитися на дівочі ноги. Але виявилось, що душа Рибалки не мала серця, – за три роки вона стала злочинною і обманула Рибалку. Через деякий час, коли чоловік повернувся до моря, він не зміг докликатися Русалки. Казка закінчується трагедією. Русалка помирає без Рибалки, а Рибалка помирає, потонувши у морі, тримаючи біля себе в обіймах померлу кохану Русалку.

Автор цієї статті приходить до висновків, що у філософській казці Оскара Вайлда «Рибалка та його душа» проблема смерті та безсмертя особистості піднімається з особливою гостротою та напруженістю. В контексті методології метаантропології Н. Хамітова головний герой Рибалка – це людина граничного буття з особистісним світоглядом. Душа символізує безсмертя. Навіть якщо людина хоче померти та зректися своєї душі, тобто безсмертя, вона не може цього зробити, тому що душа людини безсмертна. Але безсмертя без кохання не має сенсу, воно руйнує навіть безсмертну душу.

Отже, проблема смерті та безсмертя в філософській казці Оскара Вайлда «Рибалка та душа» полягає в тому, що безсмертя без кохання – це, по суті, смерть, і лише взаємне кохання дарує щастя та справжній сенс безсмертя особистості.

Ключові слова: смерть, безсмертя, особистість, кохання, філософська казка, метаантропологія, граничне буття, особистісний світогляд, Оскар Вайлд.

Постановка проблеми. Чи можлива віра в безсмертя без кохання, і яка роль кохання в переживанні безсмертя людиною? На ці питання відповідає філософський твір «Рибалка та його душа» Оскара Вайлда.

Проблему смерті та безсмертя усвідомлюють такі філософи як Ф. Ніцше, М. Хайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс.

Серед українських дослідників цією проблемою займаються О. Добродум, С. Крилова, Т. Кушерець, Н. Терлецька, Л. Титаренко, Н. Хамітов.

Мета статті – проаналізувати проблему смерті та безсмертя в філософській казці О. Вайлда «Рибалка та його душа» в контексті метаантропологічної методології.

Виклад основного матеріалу. На початку філософської казки «Рибалка та його душа», Оскар Вайлд розповідає про молодого Рибалку, який «щовечора виходив у море ... й кидав нерет. Коли вітер віяв із суходолу, він не ловив нічого, бо то був злий чорнокрилий вітер, і бурхливі хвилі здіймалися йому назустріч. А коли вітер віяв із моря, риба піднімалася з глибин і потрапляла в сіті, – Рибалка відносив її на базар і продавав» [2].

Одного разу Рибалка впіймав Русалку – доньку Морського царя. Вона благала його її відпустити і пообіцяла виринати з моря і йому співати завжди, коли він тільки про це її попросить. Рибалка відпустив за цю обіцянку Русалку, і вона дотримувалася свого слова [2].

Рибалка все більше днів слухав пісні Русалки, і сам не помітив, як без тям в неї закохався. Одного разу він освідчився Русалці та попросив її стати його дружиною. Але вона відмовила та поставила йому умову: «Ти маєш людську душу. Якби ти відрікся від своєї душі, тоді я могла б тебе покохати» [2].

«І молодий Рибалка сказав собі: «Яка мені користь від душі? Я не можу її побачити. Я не можу її торкнутися. Я вижену її геть і матиму щастя» [2].

«У нього вихопився вигук радості, він підвівся у своєму розписному човні і простягнув руки до Русалки.

– Я вижену свою душу, – вигукнув він. – І ти станеш мені за наречену, і в глибинах моря житимемо ми разом, і все, про що ти співала, ти покажеш мені, і все, чого ти забажаєш, я виконаю, і ми ніколи не розлучимося.

І Русалонька засміялася від радості й затулила личко руками.

– Але як мені прогнати свою душу? – крикнув молодий Рибалка. – Розкажи, як мені це зробити, і повір, я все зроблю.

– Гай-гай! Я не знаю, – зітхнула Русалонька. – Мешканці моря не мають душі.

І пірнула вона в глибину, позирнувши на нього тужливо» [2].

У даній цитаті вкладений цікавий та важливий філософський зміст. Зречення від душі – це символічна смерть головного героя, так починає актуалізуватися зі всією гостротою проблема смерті та безсмертя особистості Рибалки.

Чоловік починає шукати спосіб, як продати свою душу та позбутися неї. Він йде до священника, до купців, але ніхто його не розуміє та всі відмовляються йому допомогти. Тоді Рибалка йде за допомогою до Чаклунки, яка навчає Рибалку, як позбутися своєї душі.

Коли чоловік йшов позбавлятися від душі, вона почала його просити цього не робити, але Рибалка не послухав і прогнав її від себе.

«– Іди звідси (звернення Рибалки до своєї Душі, – прим. О. Т.), бо не маю в тобі потреби, – вигукнув молодий Рибалка, вихопив ніжик із рукояттю з зеленої шкіри змії, відтяв свою тінь він ніг, душа підвелася і стала перед ним, поглянула на нього, і була вона його точною подобою.

Він відступив, застромив ніж за пасок, і почуття благоговійного страху охопило його.

– Іди собі, – промимрив він, – і не показуйся мені на очі.

– О ні, ми ще мусимо зустрітися, – сказала душа. Голос її був тихий, як звук флейти, і губи ледь ворушилися, коли вона говорила.

– Як це ми зустрінемося? – вигукнув молодий Рибалка. – Ти ж не супроводжуватимеш мене в глибини моря?

– Один раз на рік я приходитиму на оце місце й кликатиму тебе, – мовила душа. – Хтозна, чи не стану тобі я в нагоді.

– Як ти можеш стати мені в нагоді? – здивувався молодий Рибалка. – Але хай буде по-твоєму.

І він кинувся в море, і Русалонька піднялася з глибин назустріч, обвила його шию руками й поцілувала у вуста.

А душа стояла на безлюдному березі й дивилася на них. І коли вони зникли в глибочині Моря, вона заплакала і потяглася геть через болото» [2], – пише Вайлд.

Отже, головний герой символічно помер, він став бездушним і розділився зі своєю Душею. Раз на рік Душа приходила до моря, щоб поговорити з Рибалкою. У перший рік Душа розповіла Рибалці про свої подорожі та запропонувала йому мудрість, якщо він дозволить їй знову в нього ввійти. Але Рибалка відповів, що «кохання краще» [2] і не дозволив Душі з ним з'єднатися. На другий рік Душа запропонувала Рибалці Каблучну скарбів, яка дарує неймовірне багатство, якщо він погодиться повернути в себе свою душу. Але Рибалка не погодився і відповів, що «кохання краще за багатство. ... А Русалонька мене кохає» [2]. На третій рік Душа спокусила Рибалку красивими дівочими ніжками танцівниці. У Русалки ніжок не було, і Рибалка з'єднався з Душею заради того, щоб побачити дівочі ноги.

Але виявилось, що Душа Рибалки не мала серця і навчилася за три роки злу. Вона обманула Рибалку. Через деякий час, коли Рибалка повернувся до моря, він не зміг докликатися Русалки. Також він не міг вже залишити свою душу, – магія діяла так, що людина могла позбутися тільки один раз своєї душі і якщо знову з нею з'єднувалася, то вже на все життя була єдина [2].

Одного разу «пролунало з глибин моря тужливе голосіння, яке чують люди, коли хтось із Морських Мешканців помирає. Молодий Рибалка побіг зі своєї хижки на берег. Чорні хвилі котилися до землі й несли щось біліше за срібло. Був їхній тягар білий, як піна морська, і гоїдався у хвилях, як квітка. Прибій вихопив його у хвиль, піна забрала в прибою, берег узяв його – і біля ніг своїх побачив молодий Рибалка тіло своєї Русалоньки. І лежала вона перед ним мертва.

Ридаючи, як зломлена горем людина, впав він біля неї, і цілував холодні рожеві вуста, і перебирав її вогке бурштинове волосся. Впав він біля неї на пісок і ридав, тріпочучи ніби від радості, і притискав її до грудей своїми засмаглими руками. Холодні були її губи, та він цілував їх. Солоний був мед її кіс, але він впивався гіркою радістю. Він цілував її мертві повіки, і кришталіки солі, що виступили на них, були не такими солоними, як його сльози.

І мертвій коханій сповідався він. У ніжні мушлі вух її вливав він терпке вино своєї повісті. Поклав він маленькі руки її собі на плечі, пестив пальцями тонку очеретинку її шиї. Гіркою, гіркою була його радість, і повним дивної втіхи був його біль» [2].

Море потопило Рибалку, і він лежав мертвим з Русалкою. «А вранці Священик пішов благословити море, бо розгулялося воно. Разом із ним пішли й ченці та музики, свічкарі та кадильники ладану, й багато усякого люду.

І коли Священик вийшов на берег, то побачив, що лежить у прибої потопельник – молодий Рибалка, що охопив мертве тіло Русалоньки. Відступив Священик, спохмурнілий, перехрестився і вигукнув повним голосом:

– Не благословлятиму я ані моря, ані тих, хто в ньому» [2].

Для Священника Рибалка та Русалка і їх кохання були проявом гріха. Тому він повелів похоронити закоханих в Кутку Нечестивих [2].

Отже, можна зробити **висновок**, що у філософській казці Оскара Вайлда «Рибалка та його душа» проблема смерті та безсмертя особистості піднімається з особливою гостротою та напруженістю. Головний герой Рибалка, в координатах метаантропології Н. Хамітова, – це людина граничного буття з особистісним світоглядом [3]. Він вийшов за межі буденного буття з буденним світоглядом [3], але перейти у метагранічне буття з філософським світоглядом [3] він не зміг, – йому не вистачило мудрості й сили протистояти злу, тому він і перебуває в граничному вимірі буття. Душа в цій філософській казці – це символ безсмертя. Якщо людина хоче померти та зректися своєї душі, тобто безсмертя, вона не може цього зробити, бо душа людини безсмертна. Але безсмертя без кохання прирікає до самотності й руйнує навіть безсмертну душу.

Лише взаємне кохання дарує щастя та справжній сенс безсмертя людської особистості.

Список використаної літератури

1. Крилова С. А. Безсмертя особистості: ілюзія чи реальність? 1999. 138 с.
2. Уайльд О. Рибалка та його душа [Електронний ресурс]. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=4144> (дата звернення: 01.02.2023).
3. Хамітов Н. В. Філософська антропологія: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : КНТ, 2017. 394 с.

THE PROBLEM OF DEATH AND IMMORTALITY IN O. WILDE'S PHILOSOPHICAL TALE "THE FISHERMAN AND HIS SOUL"

Olena Tytarenko

*Mykhailo Dragomanov Ukrainian State University,
Faculty of Foreign Philology, Department of English Philology
Pyrohova str., 9, 01601, Kyiv, Ukraine*

The article analyzes the problem of death and immortality of the individual in Oscar Wilde's philosophical tale "The Fisherman and His Soul" in the context of N. Khamitov's meta-anthropological methodology, the science of everyday, boundary and meta-boundary existence.

Philosophers such as F. Nietzsche, A. Camus, M. Heidegger, J.-P. Sartre, K. Jaspers.

Among Ukrainian scientists, O. Dobrodum, S. Krylova, T. Kuserets, N. Terletska, L. Titarenko, N. Khamitov and others are investigating this problem.

In the plot of the tale, the Fisherman falls in love with the Mermaid, but she does not reciprocate because he has a soul. Therefore, the Fisherman begins to look for a way to sell his soul and get rid of it. He goes to the priest, to the merchants, but no one understands him – everyone refuses to help him. The fisherman decides to turn to the Witch, who teaches him how to get rid of his soul. When the man went to get rid of his Soul, she began to ask him not to do it, but he did not listen and drove her away from him.

In the plot of the tale, the Fisherman falls in love with the Mermaid, but she does not reciprocate because he has a soul. Therefore, the Fisherman begins to look for a way to sell his soul and get rid of it. He goes to the priest, to the merchants, but no one understands him and everyone refuses to help him. Then the Fisherman goes to the Witch for help.

For three years the Soul came to the Fisherman, but only in the third year she seduced the Fisherman with her girlish beauty. The Mermaid had no legs, and the Fisherman connected with the Soul in order to look at the girl's legs. But it turned out that the Soul of the Fisherman had no heart – in three years she became a criminal and deceived the Fisherman. After some time, when the man returned to the sea, he could not call upon the Mermaid. The tale ends in tragedy. The Mermaid dies without the Fisherman, and the Fisherman dies by drowning in the sea, holding the deceased beloved Mermaid in his arms.

The author of this article comes to the conclusion that in Oscar Wilde's philosophical tale "The Fisherman and His Soul" the problem of death and immortality of the individual is raised with particular sharpness and tension. In the context of N. Khamitov's methodology of meta-anthropology, the main character the Fisherman is a man of boundary existence with a personal worldview. The Soul symbolizes immortality. Even if a person wants to die and renounce his soul, i.e. immortality, he cannot do so because the human soul is immortal. But immortality without love has no meaning, it destroys even an immortal soul.

So, the problem of death and immortality in Oscar Wilde's philosophical tale "Fishermen and Souls" is that immortality without love is essentially death, and only mutual love gives happiness and the true meaning of personal immortality.

Key words: death, immortality, personality, love, philosophical tale, meta-anthropology, boundary existence, personal outlook, Oscar Wilde.